

Akademien för utbildning och ekonomi

Islam och skolan
En kvalitativ undersökning om elevers syn på islam i skolan
enligt några pedagoger

Jesus Sanchez
Juni 2011

Examensarbete, 30 högskolepoäng
Didaktik, Avancerad nivå

Lärarprogrammet
Handledare: Bengt Nilsson
Examinator: Elisabeth Björklund

Sanchez, Jesus (2011): *Islam och skolan, En kvalitativ undersökning om elevers syn på islam i skolan enligt några pedagoger*. Examensarbete i didaktik. Lärarprogrammet. Akademin för utbildning och ekonomi. Högskolan i Gävle.

Sammanfattning

Det övergripande syftet med detta examensarbete var att ta reda på högstadiееlevers syn gentemot islam och muslimer på ett antal skolor i Gävle. För att göra detta har jag gjort en kvalitativ analys med semistrukturerade intervjuer som datainsamlingsmetod. Jag valde sedan att intervjua sex pedagoger från tre olika skolor med kunskap och erfarenhet inom ämnet jag avsåg undersöka. Intervjun var uppdelad enligt vissa specifika områden, varav resultaten också är redovisade inom dessa områden. En del fokus har legat på hur pedagogerna uppfattar elevernas syn på islam, samt hur den speglas i skolans miljö. Men också vilken roll lärarna spelar i elevernas skapande av denna bild. Även skolans vikt i att ge elever en god uppfostran med goda värderingar och principer för att kunna interagera med andra människor från andra kulturer och religioner.

Resultatet av litteraturstudier av den tidigare forskningen samt intervjuerna, visade att det finns viss fientlighet gentemot islam och muslimer samt att det skolmaterial som används av eleverna många gånger hjälpt att skapa en förvrängd bild av islam och muslimer. Föräldrarna spelar också en stor roll i elevernas värderingar. Då både litteraturen så som pedagogerna hävdar att föräldrarnas attityd gentemot andra kulturer förmedlas till barnen. Vidare ser pedagogerna sitt arbete i den mångkulturella skolan som ett arbete mot integration och mot samhällets fördomar, och menar att skolan ska spegla det samhälle vi lever i.

Nyckelord: islam, pedagogik, mångkulturell, religion, muslimer.

Innehåll

1. Inledning	1
1.1 Syfte	2
1.2 Avgränsningar.....	2
1.3 Bakgrund	2
1.3.1 Kursplanen i grundskola för religion.....	3
1.3.2 Läroplan 94 för grundskola	4
1.3.3 Begreppsdefinitioner	4
1.4 Disposition	4
2. Tidigare forskning	5
2.1 Islam	5
2.1.1 Islams skrifter	6
2.2 Muslimer i Sverige	6
2.3 Religionskunskap i skolan.....	8
2.4 Islam i skolan	9
2.5 Lärares möte med islam	11
2.6 Föräldrar och skolan.....	12
2.7 Det mångkulturella samhället.....	14
2.7.1 Effekter av det mångkulturella samhället.....	15
3. Metod och material	15
3.1 Urval och material.....	15
3.2 Kvalitativ metod.....	16
3.3 Intervju som metod.....	16
3.3.1 intervju genomförande.....	17
3.3.2 Bearbetning av material.....	18
3.4 Metodproblem	19
3.5 Validitet	19
3.6 Etiska ställningstaganden	20
3.7 Informanterna	20
4. Resultat av intervjuer	22
4.1 Undervisningen	22
4.2 Läraren	24

4.3 Skolan.....	25
4.4 Föräldrarna	27
4.5 Eleven.....	28
5. Analys och slutsatser.....	30
5.1 Diskussion och reflektion.....	35
Käll- och Litteraturlförteckning	38
Bilaga 1	40
Bilaga 2	42

1. Inledning

Sverige är idag ett land med invånare från hela världen, samhället som vi lever i är inte den samma som fanns för 50 år sedan. Sverige har blivit ett mångkulturellt samhälle, detta kan man se främst i de större städer där det finns en stor blandning av alla nationaliteter. För många invandrare är Sverige frihetens land då man inte behöver oroa sig för att bli förföljd för ens politiska ideologier eller religiösa tro. Men denna tanke av att Sverige är ett tolerant land med religionsfrihet håller på att förändras i och med att främlingsfientligt parti under valet 2010 kom in i riksdagen. Retoriken som användes av många av partiets medlemmar var att den ”svenska identiteten” håller på att förloras på grund av den invandringen som finns. Partiet har haft en skarp retorik främst mot islam och muslimer då de anses hota den svenska kulturen (Expressen 2010). Men denna våg av rasistiska åsikter finns nu också i flera delar av Europa, i länder som Belgien, Italien, Österrike och Danmark har främlingsfientliga partier fått en plats i respektive parlament. Budskapet som de använder är densamma. Detta har påverkat hur olika institutioner i samhället arbetar för att motverka denna okunskap om andra kulturer och den ökande rasismen den medför, så även skolan. I många städer i Sverige finns det skolor med en hög andel elever från andra länder samtidigt som det finns skolor med väldigt få utländska elever eller inga alls. Skolorna arbetar för en ökad förståelse för människor med andra bakgrunder och religioner, men hur framgångsrik är skolorna när det finns andra faktorer som motarbetar elevernas chans att få förståelse för andra kulturer.

Skolan arbetar med att ge eleverna de verktyg de behöver för att kunna interagera med människor från andra kulturer, finns det fortfarande mycket okunskap om islam och muslimer. Denna fientlighet bidrar till ökade integrationssvårigheter bland muslimer i Sverige. Därför är behovet mycket angeläget, att mer kunskap om muslimer och islam skulle kunna resultera i mindre fördomar och slutligen en acceptans. Som framtida lärare är jag mycket intresserad av elevernas syn på andra kulturer och religioner dels för att jag själv är av utländsk härkomst men också för att religion är mitt huvudämne

1.1 Syftet

Syftet med examensarbetet är att undersöka vilken syn elever har av islam och muslimer. Jag vill också veta hur islam har påverkar eleverna på de respektive skolorna. Det är min mening att ta reda på hur bilden av islam ser ut i dagens skola mot bakgrund av det mångkulturella samhälle vi lever i. Vidare vill jag undersöka lärarens roll i skapandet av denna bild, men också hur kursplanerna ser ut i relation till detta. Syftet är även att få en djupare inblick i elevers kunskap om andra kulturer och religioner. För att besvara mitt syfte har jag ställt följande frågor:

- Vilken syn på islam uppfattar de intervjuade pedagogerna att eleverna har i de respektive skolorna?
- Vilken roll bedömer pedagogerna att de själva har i skapandet och bevarandet av elevernas bild?
- Märker pedagogerna några motsättningar mellan islamiska värderingar och skolan?

1.2 Avgränsningar

I min undersökning tillämpar jag den kvalitativa analysen som metod och använder mig av intervjuer som datainsamlingsmetod. Det är min mening att dessa metoder ska skapa en djupare förståelse för problemet snarare än att nå en generell giltighet. Jag har gjort en avgränsning till att endast intervjua sex lärare på från tre olika högstadieskolor i Gävle. Detta för att tidsmässigt begränsa det material som sedan ska bearbetas. Jag har även valt att främst använda forskningslitteratur i tryckt bokformat. Vid enstaka tillfällen har jag dock behövt använda mig av webbaserade källor så som Skolverkets hemsida. Eftersom mitt material och urval inte är så stort kan resultatet inte ge en generell giltighet. Det finns dock förhoppningar att resultatet ska ge kunskap och skapa intresse för andra att fortsätta forska inom ämnet.

1.3 Bakgrund

Mitt intresse för detta ämne har vuxit fram under min tid som lärarkandidat, inte enbart genom litteraturstudier utan också under mina praktiktillfällen. Under de praktikperioderna

har jag deltagit och undervisat inom religionsämnet samt samtalat med andra kollegor om vilken bild som porträtteras av islam på skolorna. På lärarprogrammet har vi också diskuterat detta ämne men inte fördjupat oss eller kommit fram till ett konkret svar. Detta har naturligtvis gjort mig mycket nyfiken och intresserad av ämnet då det kan finnas flera pedagoger på andra skolor som undervisar på samma sätt.

För att göra en undersökning om religionsämnet i skolan är det viktigt att ha rätt verktyg och ha en stabil grund för att resultatet av undersökningen ska vara god. Det är därför angeläget att närmare studera grundskolans kursplan och det kan även vara relevant att se vad läroplanen säger om religionsämnet. Det är även betydelsefullt att ha ett avsnitt för begreppsförklaringar för att förhindra att misstolkningar sker. Jag börjar med att presentera ett sammanställt utdrag ur grundskolans kursplan gällande ämnet religionsämnet sedan ett ur läroplanen 94.

1.3.1 Kursplanen i grundskolan för religionskunskap

Enligt kursplanen för religionskunskap ska ämnet bidra till att utveckla elevernas förmåga att förstå och reflektera över sig själv och sin omgivning samt utveckla och bearbeta trosfrågor som kan hjälpa dem i deras personliga utveckling. Religionsämnet ska också ge eleverna chansen att öppet diskutera frågor som rör tro och livsåskådningar för att främja nyfikenhet. Ämnet ska även skapa förståelse för andras människors beteende och handlande samt traditioner och kulturer. Detta för att utveckla elevernas känsla för tolerans och minska främlingsfientlighet. Religionsämnet ska också ge eleverna goda värderingar såsom människors lika värde och omsorg för de svaga. Dessa demokratiska värderingar ska öka elevernas etiska medvetenhet som ska präglade elevernas syn på demokrati, jämställdhet och fred. Kursplanen menar också att religionsämnet ska ge eleverna förståelse för det svenska samhället, de värderingar och traditioner som Sverige har samt en insyn i hur andra religioner har präglat andra samhällen och kulturer (skolverket).

1.3.2 Läroplan 94 för grundskola

Läroplan 94 beskriver vikten av att alla människor ska ha samma rätt samt förutsättningar

för att gå i skolan. Detta innebär att inget barn ska lämnas utanför skolan, alla har samma rätt att få en skolgång oberoende av etnicitet, trosuppfattning eller sexuell läggning. Dokumentet poängterar även hur viktigt det är att skolan främjar integration och förståelse för andra människors kulturer och religioner. Det bör inte förekomma diskriminering på skolorna, ingen ska känna sig utsatt eller mobbad på grund av religion, sexualitet eller funktionshinder. Skolans uppgift är att skapa förståelse för andra människors levnadssätt. Detta för att främja tolerans och respekt gentemot andra människor men också för att motarbeta förutfattade meningar och främlingsfientlighet. Läroplanen menar även att genom internationaliseringen och en växande mångkulturell Sverige är det viktigt att lärarna undervisar om respekt och tolerans (Lpo94).

1.3.3 Begreppsdefinitioner

Följande begrepp är vanligt förekommande under studier av Islam och muslimer och används därför flitigt i denna undersökning. Bruket av dessa begrepp leder till att det krävs en kortare definition av samtliga.

Muslim: En person som är anhängare av islam (Nordstedts svenska ordbok).

Invandrare: En person som har invandrat till visst land (Nordstedts svenska ordbok).

Kulturell: Något som har att göra med andlig kultur eller som har att göra med seder och bruk (Nordstedts svenska ordbok)

1.4 Disposition

I det följande kapitlet tar jag upp uppsatsens teoretiska utgångspunkter samt redogör för tidigare forskning. I kapitel tre presenterar jag det urval, material och de metoder jag använt mig av och hur jag bearbetat materialet. Slutligen avslutas kapitlet med att presentera de informanter som ingått i undersökningen. Jag presenterar mina resultat av intervjuerna i kapitel fyra och i det avslutande femte kapitlet redogör jag för analysen och dess slutsatser. Efter det följer ett avsnitt om diskussion där jag berättar hur arbetet av uppsatsen gick till och vilka hinder jag har haft under arbetets gång.

2. Tidigare forskning

I detta kapitel redogör jag för den tidigare forskning som jag anser är relevant för att uppfylla uppsatsens syfte. Böckerna som jag valt visar hur det är att leva i det svenska samhället som muslim i olika vardagssituationer. Böckerna behandlar allt från skolan, hemmet och arbetslivet. Jag kommer framför allt att presentera de delar som tar upp skolan och fokusera på vad den tidigare forskningen säger om religionsundervisningen, skolan och föräldrarna. Jag ska dock börja med en introduktion om islam som religion samt de skrifter som används och hur islam kom till Sverige.

2.1 Islam

Islam är en religion som växte fram under första delen av 600-talet på den arabiska halvön. Enligt islam översatte profeten Muhammed med hjälp av ängeln Gabriel Koranen som är religionens heliga skrift. Denna trosuppfattning finns i främst i mellanöstern men också i Nordafrika, och delar av Asien så som i Indien, Kina och Indonesien. Det uppskattas att det finns ungefär 1.25 miljoner muslimer. Islam betyder *underkastelse* vilket betyder att man underkastar sig Guds vilja och ordet muslim betyder *den som underkastar sig*. Ordet islam kan även associeras med fred eller harmoni. Förutom islams heliga skrift koranen finns det även andra skrifter som muslimer använder sig av, Hadith-texterna och Sira som består av Muhammeds liv och handlingar. Islam har två huvudriktningar sunni och shia, majoriteten av världens muslimer är sunnimuslimer endast en bråkdel är shiamuslimer.

Trots att shiainriktningen är en minoritet, utgör den en majoritet i länder som Iran, Irak, Azerbajdzjan och Bahrain, de finns också i övriga muslimska länder men endast som en minoritet (Samuelsson 1999:13). Islam är först och främst en religion men den kan även fungera som en social, ekonomisk, och politisk filosofi. En aktivt troende muslim kan alltså använda islam som en vägledning genom livet, då den omfattar konkreta regler och riktlinjer som man kan ta hjälp av under specifika situationer i livets gång. Islam som politisk filosofi är inget nytt koncept då redan under profeten Muhammeds tid fungerade islam som den styrande ideologin. Av denna anledning blev Muhammed inte bara en religiös ledare utan

även statsman (Stenberg 1999:7).

2.1.1 Islams skrifter

För muslimer är islams skriftliga källor regler och förordningar, råd och förmaningar, rättigheter och skyldigheter som bör präglade den egna och gruppens levnadssätt. Enligt muslimer är dessa regler givna av Gud för att ge människor goda vanor för varje moment i livet. Dessa fasta normer är till för att vardagen ska uppfattas positivt, inte som ett hinder som ska begränsa människans frihet. Enligt Otterbeck (2000) menar muslimer att det sociala problemet med västvärlden beror på att det inte finns normer och det fokuseras allt för mycket på det materiella. I Koranen kan man hitta dessa normer som alla muslimer ska förhålla sig till. Men det finns även en annan skrift som används som komplement till Koranen, Hadith texterna, som består av en samling berättelser om Muhammeds handlingar och utsagor. Enligt den muslimska traditionen är Muhammed det främsta exemplet på hur en god muslim ska leva och praktisera islam, därför tar man hjälp av Hadith texterna när man vill ha hjälp att lösa ett problem (Otterbeck 2000:38).

2.2 Muslimer i Sverige

Till Sverige anlände de första muslimerna i slutet av andra världskriget via Finland genom Sovjetunionen. Dessa muslimer bildade en den första församlingen som fick namnet *Islamförsamlingen i Sverige*. Under 50-talet fanns cirka 500 muslimer i hela Sverige en siffra som har ökat lavinartat som resultat av olika krig som har uppstått i många muslimska länder. Även fattigdom, förföljelser och religionsberövande ligger bakom migrationerna. En stor del av de muslimska invandrare som bor i Sverige har sina rötter i: dåvarande Jugoslavien, Iran, Albanien, Turkiet, Irak, Libanon, Eritrea, Somalia, Indien, Syrien, Marocko, Tunisien, Pakistan, Bangladesh, Uganda, Egypten, Afghanistan, och Algeriet. I Sverige finns det dock inga konkreta siffror på hur många muslimer som bor i landet då man inte registrerar religionstillhörighet (Stenberg 1999). Det går heller inte att anta att alla människor från dessa ovan nämnda länder är muslimer, många kan vara kristna eller ha en annan livsåskådning.

Islamologen Jan Samuelsson framför i sin bok *Islam i Sverige* (1999) att en person som är född i Turkiet inte behöver vara muslim. Han kan exempelvis vara syrian och tillhöra den syrisk-ortodoxa kyrkan som är en kristen kyrka. Iranier bosatta i Sverige behöver inte heller vara muslimer, i vissa fall kan de även vara motståndare till islam. Av denna anledning kan man inte fastställa vem som är och inte är muslim i Sverige. Om man dock gör en uppskattning av att det finns omkring 300000 människor som kommer från muslimska länder. Ungefär hälften av dessa är aktivt troende muslimer (Samuelsson 1999). Vad som definierar en muslim är dock diffust enligt Ingemund Hägg (2011), då han i en artikel publicerad av *Uppsala Nya Tidning* menar att det inte finns någon entydig definition på vad en muslim är och då man ofta tar för givet att människor från vissa länder automatisk är muslimer, vilket alltså inte är fallet. Det finns många människor som rymmer från ”muslimdominerande” länder på grund av religionsförtryck, många kristna, ickepraktiserande muslimer men även andra islamtroende som haft en annorlunda islaminriktning. Med detta menar Hägg (2011) att muslimer inte är någon homogen grupp då alla har olika ursprung, seder, kulturer som i vissa fall förknippas med islam. Ändå är det vanligt i Sverige att tala om muslimer som en homogen grupp. Man tänker inte på att det även finns personer från dessa länder som är agnostiker eller ateister som ofta hamnar under benämningen ”muslim”. Enligt Hägg är det fel att tala om muslimer som en enhetsgrupp med samma kultur och bakgrund då afrikanska muslimer identifierar sig inte med muslimer från mellanöstern då kulturerna och sederna är annorlunda. Alla ”muslimer” är annorlunda med olika bakgrund och olika etniciteter och av denna anledning vill de också olika saker, därför bildas olika organisationer med diverse ändamål.

Det är vanligt att generalisera i Sverige menar Hägg (2011), i media och i vårt vardagsspråk talar man om ”muslimerna” eller ”det muslimska samhället”. Detta tankesätt är mycket negativt och destruktivt eftersom det alltid ska sätta människor i ”fack” eller ”grupper”. Att det finns ett ”vi” och ”de” tänkande är inte alltid positivt då det automatiskt leder till en exkludering samt utanförskap. Att kategorisera människor är något man måste sluta med anser Hägg. Det gäller inte enbart samhällets medborgare utan också politikerna som ofta talar om muslimer som en grupp. Det man dock ska beakta är att individer som kallar sig muslimer kan ha olika kombinationer som samspelar med deras individualitet, exempelvis kan medborgarskap, kultur och språk skilja sig.

2.3 Religionskunskap i skolan

Religion och skola har en gång i tiden varit synonymt då skolan bestod av religionskunskap och innanläsning. All undervisningen stod under Svenska kyrkans domän, då kyrkan var det organ som utbildade lärare och skolinspektörer. Den Svenska Kyrkan har haft inflyttande i skolan från medeltiden fram till 1930-talet då kyrkoherden verkade som skolstyrelsens ordförande (Hartman 1995). Dock har det skett stora förändringar de senaste 150 åren som har gjort att religionskunskapsämnet ser annorlunda ut idag. Den första förändringen kom under 1800-talet då industrialiseringen och moderniseringen påbörjade i Sverige. År 1842 skedde en brytning mellan skola och kyrka när staten valde att för första gången involvera sig i undervisningen. Med den nya folkskolestadgan började en ny tid i skolans historia, det infördes nya ämnen på schemat och man bröt med en månghundraårig tradition (Dahlbom 1927). I och med att kyrkan fortfarande hade hand om undervisningen kvarstod kristendomen som det viktigaste ämnet med flest antal timmar på schemat (Hartman 1995).

Ytterligare reformer gjordes under 1900-talet. Bland annat halverades religionsämnets timmar och man tog bort Luthers lilla katekes (Hartman 2000). Minskandet av kristendomskunskap gjorde att fler ämnen fick plats på schemat (Richardson 1994), och denna utveckling berodde dels på dåtidens påtryckningar av rörelser, bland annat väckelserörelsen. Den religionsundervisning som ändrades med 1919 års undervisningsplan kom att bestå fram till 1970-talet. Under 1960-talet gjordes flera ändringar vad gällde religionsämnet, ämnet kom att heta religionskunskap och blev integrerad med de samhällsorienterade ämnena. I samband med detta togs det fram den första läroplanen för grundskolan som hade en ny inriktning, nämligen att objektivitetskrav. Detta innebar att undervisningen skulle vara objektivt, präglad av vidsynthet och tolerans (Hartman 2000). Kristendomskunskapen skulle bestå av att lära sig om de bibliska skrifternas huvudinnehåll, nämligen kristen tro och etik. Eleverna skulle även få lära sig om de viktigaste delarna av kristendomshistoria och samhällsformer samt lära sig om viktiga ”icke kristna” religioner (Kungliga skolöverstyrelsen 1969). Skolans uppgift var även att arbeta med kristendomskunskap utifrån ett kritisk vetenskapligt tillvägagångssätt, eleven skulle från och med nu lära sig att utveckla eget ställningstagande när det gällde religion och livsåskådningar (Selander 1993).

I en artikel vid namn *Från tro till livstolkning* som publicerades i tidningen Pedagogiska magasinet, behandlar Christina Thors Hugossons hur religionskunskapsämnet har förändrats i skolan under de senaste hundra åren. Thors Hugosson menar i artikeln att det har skett en förändring i lärarnas didaktiska arbetssätt i och med de nya läroplanerna. Undersökningen som hon har gjort genom att intervjua lärare och pedagoger, bland annat Sven Hartman, visar på att det finns en allmän oro bland lärarna då det finns en osäkerhet om vad objektivitetskravet innebär i praktiken. Enligt Thors Hugosson liknar Hartmans det nya objektivitetskravet med en ”våt filt” som lades över lärarna, en diffus omställning som man inte visste hur man skulle förhålla sig till. Lärarnas rädsla var att undervisning som de gav eleverna skulle strida mot den nya läroplanen. En person som bekräftar dessa farhågor är skolchefen i Göteborg, Lars Olov Lernberg, som i artikeln ”Från undervisning i kristendomskunskap till livskunskap” berättar om hur svårt det var för lärarna att arbeta utifrån den nya kursplanen. Lernberg menar att objektivitetskravet även gav praktiska konsekvenser, då läromedlen som användes av lärarna granskades av en särskild granskningsnämnd (Vägval i skolans historia 2005).

År 1980 kom den nya läroplanen som sammanfattades av Selander på följande sätt: ”Människa först, undervisningen sedan”. Detta för att den nya läroplanen la mer fokus på en mera elevcentrerad undervisning än den man tidigare hade som var mera stoffcentrerad. Den nya läroplanen kom att heta *Människors frågor inför livet och tillvaron: religionskunskap* (Selander 1993). Under 1990-talet tillkom nya reformer, bland annat kommunaliserades skolorna samt att man övergick från en regelstyrd verksamhet till målstyrd. Det centrala med Lpo 94 var värdegrundsarbetet som religionsämnet fått en stor roll i (Hartman 2000).

2.4 Islam i skolan

Det finns flera forskare som har lagt upp teorier om varför vi i västerlandet har en negativ bild av islam. Bland dessa teorier har jag valt ut två stycken som jag anser behandlar detta ämne lämpligast, den ena är skriven av professor Kjell Härenstam, forskare inom religionsvetenskap, som har skrivit ett antal böcker om islam och deras möte med det svenska samhället. Den andra teorin är från professor Abdoldjavad Falaturi, som även han

har forskat inom islam. Han har skrivit ett flertal böcker om islam i Europa och vilken syn skolböckerna redovisar när det gäller islam och muslimer.

Enligt Härenstam (1993), som är forskare inom religionsvetenskap, finns det många faktorer som har präglat vår bild av islam bland annat historiska händelser så som konflikterna om Jerusalem under medeltiden, även kallad korståget och den europeiska imperialismen. Dessa två konflikter har skapat en bild av att muslimerna är ”motståndaren”. Denna rädsla finns kvar i vårt språk i dagens samhälle och har blivit en del av en självklar talesätt där bakgrunden har förlorat sin aktualitet, men den finns fortfarande kvar i vårt omedvetna. Som västerlänning är ett närmande till islam inte ett ”neutralt” fenomen, då historiska faktorer har format vår attityd och bild av vad det innebär att vara muslim. I dagens samhälle är det inte bara skolan som utbildar och informerar om världen utan även massmedia. Det är därför viktigt att dessa faktorer tas i beaktande när man diskuterar ämnet islam i skolan. Härenstam (1993) understryker vikten av att som lärare vara objektiv när man behandlar ett sådant ämne då det finns en risk att om man tar ställning till situationen, kan det leda till ökad fientlighet samt förstärka fördomar och förutfattade meningar.

Skolans roll i undervisningen av islam är mycket viktig, då många elever kommer i kontakt med islam för första gången i skolan genom ämnet religion eller genom klasskamrater som är muslimer (Hedin 2006:31). Enligt läroplanen 94 är skolans uppgift att undervisa och uppfostra elever till att bli goda medborgare med demokratiska värderingar. Detta är enligt Härenstam (1993) motsägelsefullt då skolböckerna går emot det som skolverket uppmanar. Många skolböcker beskriver islam som en *kvinnoförtryckande religion*, en religion som uppmanar till *heligt krig* och *att människan är en liten och osjälvständig varelse fullkomlig underkastad gudomliga diktat* (Härenstam 1993:156). Men det är inte bara skolböcker som bidrar till att ge eleverna en ”felaktig” bild av islam utan också media och föräldrar hjälper till att bygga upp en fientlig bild av islam (Hedin 2006). Det är svårt för barn och ungdomar att inte påverkas av de äldres invanda övertygelser, och detta bidrar till att de inte kan bryta detta mönster, menar Hedin.

Bristerna kring bilden av islam är många och enligt Falaturi (1990) har många skolor svårt att definiera något så grundläggande som ordet Allah. Falaturi menar att många kristna associerar Allah med muslimernas gud och menar att kristna har svårt att förstå att Allah

endast det arabiska ordet för Gud. Falaturi menar även att skolböcker har en tendens att se relationen mellan människan och Gud, som en relation mellan Muhammed och människan. Tydliga exempel på detta är att muslimer kallas för mohammedaner eller troende mohammedaner, detta ger en felaktig bild av att Muhammed är Gud. För troende muslimer är denna beteckning oacceptabel och felaktig anser Falaturi, då den bidrar till att begreppet islam blir missförstått. En annan anledning till att det finns en negativ bild av islam beror på ett västerländskt/kristet perspektiv, detta gör att skolböckerna presenterar islams människa/Gud relation som problematisk. Enligt författaren presenteras relationen människa/Gud på två olika sätt:

- Gud är allsmäktig och vill underkuva människan
- Människan är utan makt och försvar och utan vilja. Blir benådad av Gud till hans öde i livet och till bestraffningen. Denna relation som är utan kärlekskänslor innebär ett mänskligt lidande, människan ses som en hjälplös vareelse. Relationen som människan har till Gud bygger på rädsla och vice versa. Medan Guds relation till människan bygger på straffkänslan.

Den negativa och felaktiga bilden av islam kan endast leda till att människor har svårt att förstå sig på denna religion menar Falaturi.

2.5 Lärarens möte med islam

Enligt Otterbeck anser många lärare att första kontakten med muslimska barn och föräldrar kan kännas lite nervös då mötet sätter läraren i en helt ny situation. Lärarna menar att en av de viktigaste saker de får lära sig i och med deras möten med muslimer är att kompromissa och lösa problem som uppstår i olika situationer. De betonar även vikten av att ge dessa invandrarfamiljer tid för komma in i det svenska samhället samt lära sig lita på de olika institutioner så som skolan. Många muslimska föräldrar är enligt samma författare skeptiska till skolan på grund av det de läser i media. En skola som inte lär barnen respekt är ingen bra plats att skicka sina barn till. I skolan ska eleverna lära sig disciplin och respekt, inte om sex eller om ämnen som ifrågasätter Gud, menar vissa föräldrar (Otterbeck 2000:49). För att dessa missförstånd inte ska ske, menar skolpersonalen, är det viktigt att föra en dialog med föräldrarna och klargöra vad som lärs ut och hur undervisningen går till. Det är även viktigt

att dra tydliga gränser för vad som kan tillåtas permanent, temporärt och vad som inte kan tillåtas alls. Enligt Otterbeck har skolpersonal mycket att göra då det inte bara handlar om att etablera dessa regler sinsemellan, man ska också bedriva de, detta kan kännas svårt då alla föräldrar inte har samma regler för sina barn. Den vanligaste regeln som alla muslimer följer är matregeln (Otterbeck). Den oro som föräldrarna har skulle kunna försvinna om de deltog i skoldagen ett par dagar i veckan, anser Otterbeck.

Precis som föräldrarna måste få förklara sina förväntningar om undervisningen är det även viktigt att lärarna berättar vad den svenska skolan har för principer och hur den arbetar. Det kan även vara vettigt att berätta i vilken takt den svenska skolan har utvecklats i Sverige både socialt och kulturellt. Trots denna ansträngning känner många lärare att deras samtal med föräldrarna är meningslösa då föräldrarna säger en sak men agerar annorlunda. Detta kan bero på den misstänksamhet som man har mot myndigheterna. I många muslimska länder har myndigheterna utgjort ett hot snarare än ett skydd vilket bidrar till man ser skeptisk på myndigheterna även i det nya hemlandet. Otterbeck (2000) menar att många som kommer från muslimska samhällen har lärt sig att säga ”ja” till myndigheterna men att de sedan handlar efter eget huvud. Eftersom de svenska lärarna ses som myndigheternas förlängda arm är det många som föräldrar som rädda för lärarens makt och insyn i deras liv (Otterbeck 2000:72).

2.6 Föräldrar och skolan

När man talar om vissa ämnen och dess innehåll menar Otterbeck (1993) att de mest kontroversiella ämnena är religion och samlevnadsundervisningen. Det finns en viss misstänksamhet och oro från muslimska föräldrars sida när deras barn ska undervisas i kristendom eller judendom. Föräldrarnas rädsla är att deras barn ska påverkas av de andra religionerna och överge sin egen religion. Denna misstänksamhet som man har mot religionsundervisningen resulterar i att man även är skeptisk mot skolan, menar Otterbeck (1993). Men det är inte bara skolans religionsundervisning som föräldrarna har problem med, utan också läroböcker och det material som används för att beskriva islam. Denna kritik gentemot läroböcker är också delad av Härenstam (1993), som understrycker att den västerländska bilden av islam inte stämmer helt överens med ”verklighetens” islam.

Föräldrarnas misstro och kritik mot skolan bidrog till att muslimska elever tidigare kunde befrias från religionsundervisningen. De fick istället undervisning i andra ämnen under dessa timmar. Detta låga förtroende gentemot skolan har bidragit till att vissa föräldrar valt att sätta sina barn på muslimska friskolor, där undervisningen är präglad av de islamiska värderingarna (Samuelsson 1999:98). Det finns även andra argument till varför man väljer en friskola menar dessa föräldrar. Det vanligaste exemplet är att man slipper oro sig för ens barns skolundervisning som inte alltid går hand i hand med muslimska värderingar. Det finns andra ”faror” innanför skolans väggar bland annat ämnena biologi och gymnastik. Även muslimska kostregler är en viktig punkt som inte kan kontrolleras, menar dessa elevers föräldrar. Aktivt troende muslimer anser dessutom att deras barn inte bör delta i kristna högtider eftersom de är rädda att de ska påverkas och eventuellt avlägsna sig från sin egen tro (Samuelsson 1999). En friskola kan dock erbjuda allt det en muslimsk förälder vill ha för sitt barn (Otterbeck 2000). Den kan samtidigt fungera som en sluss in i det svenska samhället samtidigt som de bättre utrustas för det svenska samhället menar andra föräldrar (Gerle 1999). Fördelarna med en muslimsk friskola är följande:

- muslimska lärare och islamisk miljö
- lov vid fredagsbön och muslimska högtider
- könsseparerad gymnastik
- speciell metodik för barn med behov av undervisning på svenska som andra språk
- mat och dryck som är förenlig med islams kostregler (Otterbeck 2000:86)

Trots de många fördelarna som presenteras finns det många som är kritiska till att muslimska friskolor skulle vara lösningen på alla problem. Gerle (1999) anser att tanken med dessa skolor är goda i grunden då de tillförser de muslimska elever med deras behov men att det finns en större risk för ett permanent utanförskap då det värnar om något som är annorlunda från den svenska kulturen.

Den dåliga övervakningen som finns över dessa privatskolor är också ett problem menar Gerle (1999) då undervisningen på dessa skolor inte alltid följer den svenska läroplanen. När det gäller religionskunskap utesluter man hinduism och buddism då de inte betraktas som verkliga religioner enligt islam. Endast de så kallade bokreligionerna är de verkliga

nämligen Islam, kristendom och judendom. Denna konfessionella inriktning påverkar även de naturvetenskapliga ämnena som inte undervisas förrän eleverna nått högstadiet. Även synen på jämlikheten mellan pojkar och flickor debatteras, då det misstänkts att dessa skolor är även till för att upprätthålla den gamla patriarkaliska strukturen som finns i hemmen (Gerle 1999:36).

2.7 Det mångkulturella samhället

Sverige ses nu mera som ett mångkulturellt samhälle med människor från alla delar av världen, med olika kulturer, religioner, mat, musik och seder. För många invandrargrupper är det viktigt att få fortsätta utöva sin religion i det nya landet. Dock handlar religionen om mer än det gudomliga, den skapar samhörighet och trygghet. Av den anledningen bildas det föreningar som har för avsikt förutom det religiösa, att också spela en viktig roll som kulturförening. Det finns många gemensamma nämnare som förenar medlemmarna, samma språk, nationalitet eller etnicitet förutom religionen. Därför finns det flera föreningar med sin specifika profil, etnisk, social, kulturell eller teologisk (Otterbeck 2000).

För en del muslimer är det ingen skillnad på religion och vardag, de menar att vardagen ska styras av religion, andra är mer sekulariserade och skiljer på det religiösa och vardagen. De lär sig att anpassa sin religiösa tro efter de svenska förhållandena eftersom de muslimska reglerna är svåra att leva upp till i ett västerländskt samhälle (Otterbeck 2000). För många troende muslimska föräldrar är det svårt att förstå och acceptera att skolorna uppmanar till eleven att tänka självständigt och kritiskt. Dessa ord förknippas negativt då man inte ska ifrågasätta profeten Muhammed, Gud eller andra auktoriteter. Individualismen är inte heller något som uppmanas då från ett muslimskt perspektiv för det ses som grunden till all olycka. Den västerländska individualismen är orsaken till en *onaturlig ensamhet*, då den leder till skilsmässor och singelhushåll menar många troende muslimer (Samuelsson 1999:101). I troende muslimska familjer är barnet inte en självständig, fristående individ utan en del av familjen, kollektivet. Eftersom skolans värderingar går emot hemmets blir det en självklarhet och att genom ett aktivt handlande överföra sina värderingar till barnen.

2.7.1 Effekter av det mångkulturella samhället

Många muslimska elever lever i två olika världar, hemmet och familjen består av en sfär och skolan och vännerna tillhör den andra sfären. Det som avgör är ofta gränserna för vad man kan göra, men även de sociala koderna och språket är avgörande. Enligt Otterbeck (2000), lever eleven som en kameleont då han smidigt lyckats smälta in i dessa två miljöer. Detta kan emellertid skapa en splittring hos eleven då den känner sig hemma hos båda kulturerna. Dock är det viktigt att ge eleven de verktygen för att själv utveckla sin identitet. En elev med utländska föräldrar behöver inte nödvändigtvis känna samhörighet med föräldrarnas kultur, tradition eller religion, denne kan ha anammat den svenska kulturen. Detta är något som många muslimska föräldrar är rädda för när de skickar sina barn till skolan, menar Otterbeck.

3. Metod och material

Detta kapitel är avsett till att presentera de urval jag har gjort och materialet som undersökningen grundar sig på samt hur detta har valts ut. Jag kommer även att redovisa de metoder jag använt mig av i min analys. Först redogör jag för en kvalitativ forskningsmetod och sedan intervjuer som metod. Under nästkommande rubrik för jag en diskussion om de metodproblemen som har uppstått.

3.1 Urval och material

Eftersom undersökningens syfte är att få reda på om synen på islam har påverkat religionsundervisningen samt vilka metoder lärarna använder sig av för att hantera detta, har jag valt att den kvalitativa forskningsmetoden. För att få reda på lärarnas åsikter kring ämnet och på så vis få fram en slutsats av min undersökning har jag valt att göra semistrukturerade intervjuer som datainsamlingsmetod. Enligt Denscombe (2007) är denna metod mycket effektiv då man får utförliga och djupgående svar.

Anledningen till att jag endast valt att intervjua sex lärare är för att få information om undervisningen skiljer sig bland skolorna men också bland lärarna. Genom att intervjua lärare från tre olika skolor hoppas jag kunna få ett bredare perspektiv på frågan. De intervjuade som har valts ut är pedagoger med kunskap och erfarenhet som har arbetat inom

religionsämnet. Detta urval av pedagoger med kunskap inom religionsämnet är för att få fram så relevant information som möjligt.

3.2 Kvalitativ metod

Jag har valt att använda den kvalitativa metoden vilket innebär att närheten till källan som informationen hämtas av är mycket viktig (Holme & Solvang 1997:14). Eftersom jag kommer att använda mig av intervjuer vill jag med den kvalitativa metoden nå en djupare insikt för problemet hellre än att informationen ska ge någon generell giltighet. Den kvalitativa forskningsprocessen används när man vill nå en djupare och fullständig uppfattning för det man studerar. Den kvalitativa metoden hjälper oss att studera företeelsen inifrån, detta genom att sätta sig in i situationen och se världen genom andras ögon kan man få en större insikt. Det speciella med denna metod är att man vill definiera något, samt att det är forskarens uppfattning eller tolkning av informationen som står i förgrunden. Styrkan för denna metod är att den visar på totalsituationen, att få en helhetsbild möjliggör en ökad förståelse (Holme & Solvang 1997). Dock kan man i vissa fall uppnå förståelse endast om man har en ”inomförståelse” för liknande verklighet (Dalen 2008:12)

3.3 Intervju som metod

Datainsamlingsmetod är en metod som används när man låter de intervjuade svara med egna ord på de frågor som man har ställt. Jag har valt att använda mig av denna metod då den har som syfte ”att upptäcka och identifiera egenskaper och beskaffenheten hos något” (Patel & Davidson 2003:78). Genom en kvalitativ intervju kan man få information om hur intervjupersonerna upplever sin livssituation, sina känslor, tankar och erfarenheter (Dalen 2008)

Jag har valt att göra semistrukturerade intervjuer vilket betyder att de intervjupersonerna, i detta fall pedagogerna på skolorna kommer att få tala fritt om religionsämnet. Jag som intervjuaren har förbestämda frågor kring ämnet, det finns dock en mer strukturerad form av intervjumetod som består av att man väljer att ställa frågor i den ordning som passar situationen bäst. De intervjuade ska alltid få tid och utrymme för att eventuellt utveckla sina svar, samtidigt kan jag få jag möjlighet att ställa följdfrågor om det behövs. Genom att ha

valt denna flexibla metod för intervjuer, hoppas jag komma närmare och få ta del av lärarnas personliga upplevelser om hur islam porträtteras i skolan. Min önskan är att lärarna ska ge öppna och ärliga svar på mina frågor så att jag kan grunda min undersökning på deras svar (Denscombe 2007).

Det är även viktigt att ha i åtanke att man som forskare har en förförståelse för ämnet som man ska behandla. Fördomar, åsikter eller uppfattningar, är en del av den förförståelsen som man bär med sig (Holme & Solvang). Den förförståelsen kan dock komma att underlätta för en som forskare då den kan hjälpa en att förstå personerna som man intervjuar (Dalen 2008). Enligt Gadamer (1984) är förförståelsen mycket viktig när det gäller att utveckla sin förståelse och slutligen kunna tolka materialet. Vidare påstår Gadamer att medvetenhet om den egna förförståelsen gör forskaren mer mottaglig vilket i sin tur leder till eventuella teoriutvecklingar när det gäller det egna intervjumaterialet.

3.3.1 Intervju genomförande

För denna undersökning har jag tagit hjälp av Denscombes (2007) planeringsschema till varje intervju. De lärare jag valt att intervjuar är, som jag nämnt tidigare, utvalda personer med kunskaper inom ämnet som jag ska undersöka. Det är viktigt att välja personer med kunskap inom ämnet när man vill analysera ett ämne på djupet istället för att nå en generell giltighet menar Denscombe (2007). De sex lärarna som jag intervjuat har jag kontaktat via mail, de är från tre olika skolor i Gävle kommun, två lärare från varje skola. Några dagar efter att ha skickat mailen fick jag positiva svar från alla. I mina mail beskrev jag även kort vilka frågor jag ville diskutera gällande religionsämnet. Jag valde dock att inte bifoga några intervjufrågor då jag inte ville att lärarna skulle få tid att noggrant tänka igenom sina svar. Jag ville ha spontana svar, ”ärliga”, inte genomtänkta, därför valde jag att inte skicka intervjufrågorna i förhand. Vi bestämde tillsammans tid och plats för varje enskilt möte på lärarnas respektive skolor.

Jag valde att intervjuar varje lärare för sig, alltså personliga intervjuer, då jag inte vill att informanterna ska påverka varandra när de ger sina svar. Enligt Jan Trost (2005) finns det alltid en risk när man intervjuar flera tillsammans, den tystlåtna personen kanske inte vågar föra fram sina åsikter, vilket i slutändan ger ett missvisande resultat. Intervjuerna ägde rum i

tomma klassrum där vi kunde samtala ostört utan att elever eller andra lärare kunde avbryta. Det hände dock att vi blev störda under intervju nummer fem, då eleverna i klassrummet bredvid tittade på film och hade volymen väldigt högt på, detta uppfattades som distraherande. Att intervjua personer är inte en lätt uppgift när man inte är van, vilket gjorde att jag ofta fick sitta kvar efter varje intervju och föra ”minnesanteckningar”, personliga anteckningar om intervjun (Trost 2005). Minnesanteckningar innebär även anteckningar som jag glömt att nedteckna, det kan bestå av sådant som hjälper en att förstå kontexten kring själva intervjun. Varje intervju varade ungefär 35 till 50 minuter.

3.3.2 Bearbetning av material

Inför varje intervju har jag använt mig av en så kallad intervjuguide, det betyder att jag ställt upp de viktigaste teman jag ämnat ta upp med respektive frågor. En intervjuguide ska enligt Dalen (2007) vara utformat på ett sådant sätt att den belyser de frågeställningar som jag ämnar besvara, samt låter informanten öppna sig genom att låta denne berätta fritt med egna ord. Eftersom jag gjorde intervjuerna ensam, var jag tvungen att renskriva all information från det ursprungliga materialet. Enligt Stukát (2005) ska man endast ta ut det som är relevant från intervjuerna när man transkriberar. Detta gör man för att spara tid men också för att inte bemöda läsaren med ointressant detaljer. Varje intervju transkriberades var för sig, jag valde att endast ta ut de viktigaste delarna från varje tema i min intervjuguide för att sedan sammanställa informanternas olika svar under områdesrubrikerna. Dessa områdesrubriker lyder som följande:

- Undervisning
- Läraren
- Skolan
- Föräldrarna
- Eleven

Jag har inom dessa rubriker tagit fram och presenterat informanternas intervjusvar, denna organiseringsmetod har gett en mig en god översiktlig blick vid analysen av materialet.

3.4 Metodproblem

Ett problem som kan uppstå med den kvalitativa metoden är som jag tidigare nämnde att man inte kan göra några allmänna påståenden utifrån analysresultatet. Genom att använda en kvalitativ metod kan det uppstå misstolkningar då man till en viss del utgår från förutfattade meningar och en viss förförståelse, detta kan komma att färga mitt analysarbete. Andra personer som läser mitt material kan komma att tolka det på andra sätt.

Enligt Dalen (2007) finns det även andra problem som man ska ta hänsyn till när man arbetar med en kvalitativ intervju, nämligen att man ska hitta en balans mellan närhet och distans till informanten. Det kan uppstå uppgifter i intervjuerna som kan uppröra en på ett personligt, vilken kan skapa oro hos den som intervjuar. Ett annat problem som Dalen (2007) behandlar är solidaritet, han menar att om man som forskare studerar ett ämne som befinner sig när en själv kan känslorna för ämnet påverka undersökningsresultatet. Det är därför rekommenderat att ha en viss distans till ämnet för att inte själv påverka eller vinkla materialet till ens egen vinning. Genom att ha distans till ämnet är inte enbart bra av ovan nämnda skäl utan också för att uppnå ett trovärdigt resultat.

3.5 Validitet

Enligt Denscombe (2000) handlar validitet om att både material och tillvägagångssätt skall vara korrekta. Han menar att materialet ska ge en återspeglning av sanningen och verkligheten av de frågor som har behandlats. Det handlar om huruvida bra materialet och metoderna är riktiga och trovärdiga. För Stukát (2005) är validitet en tillämplighet, han påstår att det handlar om hur man behandlar det man ska behandlas. Som undersökare är det ens uppgift att återge informanternas svar med mycket precision men eftersom man tolkar deras svar kan därmed resultatet bli vinklat. Av denna anledning kan den kvalitativa forskningsmetoden kritiseras menar Stukát då resultatet för en undersökning beror på vem som har utfört tolkningen och vilket förhållande denne har till ämnet.

Det finns många faktorer som kan ha påverkat informanternas svar detta kan ha varit plats, ljudupptagning eller även tiden. Dock anser jag att med den metod som jag arbetat med samt

utförandet av intervjuerna anser jag att undersökningen har giltighet. Jag har även bearbetat mitt material med hjälp av litteraturen.

3.6 Etiska ställningstaganden

För att utföra en sådan undersökning har jag fått beakta fyra etiska principer när det gäller humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Dessa principer är tagna ur Vetenskapsrådet (2010), de är till för att både intervjuaren och informanten ska ha vetskap om vilka regler som gäller när man intervjuar respektive blir intervjuad. Den första principen *Samtyckeskravet* handlar om att informanten gett sitt medgivande till att delta i studien samt att denne har rätt att bestämma angående sin medverkan. Genom att ha rätt att bestämma om sin medverkan betyder att de själva kan sätta upp villkor för att delta i studien, intervjuerna är frivilliga och väljer man att avbryta har man rätt till det. *Informationskravet* är nästa princip, för att vara säker på att ett avbrott eller andra missöden inte ska ske är det viktigt att ge informanterna all information kring ämnet som skall diskuteras innan man bestämmer en träff. Alla informanterna har accepterat att delta i intervjun utan några problem. *Konfidentialitetskravet* betyder att man måste behandla all data med stor anonymitet. Man kan jämföra denna princip med sekretess vilket jag i detta fall har gjort, då jag använder mig av fiktiva namn på alla mina informanter för att ingen ska kunna identifieras eller spåras. Jag har även valt att inte namnge någon skola endast kommunens namn är given. *Nyttjandekravet* är den sista av dessa principer, den innebär att all information som har samlats ska endast användas för denna studie. Detta har även meddelats till alla sex informanter både innan och efter intervjuerna.

3.7 Informanterna

Lennart är en svensk man i 45-års åldern som har arbetat som SO-lärare i tio år på en högstadieskola. Han studerade religion, historia och geografi på högskolan i Gävle. Innan han blev lärare arbetade han inom försäljningsbranschen i ungefär tio år. Lennart har rest en del i sina unga år vilket har givit honom mycket livserfarenhet, han har bland annat besökt Indien, Israel, Iran och Pakistan. Dessa möten med andra kulturer och seder har hjälpt honom i hans roll som lärare. Han arbetar idag på en mångkulturell skola med elever från

årskurs 7 till 9.

Maria är 65 år och är i grund och botten en vidareutbildad folkskollärare, hon har undervisat sedan 1967. Historia, religion, samhällskunskap och engelska är de ämnen som Maria är lärare inom och som hon undervisar. Hon arbetar idag med elever i årskurs 7 till 9 men går i pension detta år, i juni 2011 efter att ha arbetat 21 år på denna mångkulturella skola.

Niklas är 32 år och arbetar som SO- och svensklärare på en högstadieskola, han har elever i samtliga årskurser. Han har studerat religion, historia och svenska på högskolan. Under sina 10 år som lärare har han arbetat på två olika skolor i Gävle kommun, en skola med elever från diverse delar av världen och en mer homogen skola där det inte fanns lika många elever med invandrabakgrund. Niklas är liksom de andra lärarna inte religiös trots att han är medlem i svenska kyrkan.

Martin är 36 år och har arbetat som SO-lärare i fem år på en högstadieskola, han är även utbildad idrottslärare. Martin har studerat religion, geografi och idrott på högskolan. Innan han valde att utbilda sig till lärare hade han arbetat på en förskola i sin hemkommun. Martin undervisar elever i årskurs sju och åtta i en skola där det inte finns många utländska elever.

Sara är utbildad religion och engelsklärare och har arbetat 16 år som lärare på diverse skolor runt om i landet. I Gävle har hon arbetat sju år på en högstadieskola med elever i årskurs sju till nio. För tillfället arbetar hon endast med elever i årskurs sju och åtta, antalet utländska elever är inte många i dessa klasser.

Anna är utbildad religion och historielärare och har arbetat som lärare 27 år på olika skolor i Gävle och Dalarna. Innan hon arbetade som lärare arbetade hon som förskollärare. Anna har tidigare varit medlem i Pingstkyrkan men anser sig nu inte vara ”mycket” religiös. Skolan som hon arbetar i har inte många elever med invandrabakgrund.

4. Resultat av intervjuer

I detta kapitel redovisar jag det bearbetade materialet från mina intervjuer, det vill säga en sammanställning av den transkriberande datainsamlingen. Jag har valt att lägga upp resultatet enligt de teman som även återfinns i intervjuguiden.

4.1 Undervisningen

Samtliga informanter ansåg att religionskunskap är ett ämne som har ändrats väldigt mycket, och att det förmodligen kommer att fortsätta förändras. Religionskunskap behandlade mestadels kristendomen och hette även kristendomskunskap förr, nu är den mera öppen då man tar upp alla världsreligionerna men också olika livsåskådningar. Alla informanter ansåg även att ämnet har blivit aktuellt och viktigt i den bemärkelsen att det finns elever från hela världen på skolorna med olika religioner och kulturer. Dessa elevers religioner och livsåskådningar är viktiga att behandla för att inte missförstånd eller fördomar ska uppstå av andra elever. Av denna anledning väljer många lärare att behandla de abrahamistiska religionerna tillsammans, detta för att visa eleverna hur nära dessa tre religioner står varandra. En lärare berättade att när han går igenom dessa tre världsreligioner läser han ett stycke ur varje bok, Bibeln, Koranen och Tanach.

Maria: Det är ett öppet ämne, det hette tidigare kristendomskunskap och främmande religioner, ämnet har förändrats mycket det har öppnat sig mot fler religioner, religion känns mer aktuellt idag mer viktigt.

- Hur menar du med att det känns mer aktuellt och viktigt?

Maria: Det finns många elever från olika länder med diverse religioner, därför är det viktigt att ta upp varför vissa elever bär slöja eller inte får äta en del maträtter eller djur.

Martin: När jag går igenom de abrahamistiska religionerna läser jag alltid upp ett stycke från respektive böcker, Bibeln, Koranen, Tanach, för vissa eleverna hur lika dessa religioner är och att alla de har samma urfader, Abraham.

På frågan om skolmaterialet är lämpat att förse eleverna med adekvat kunskap fick jag många olika svar från informanterna. En del lärare ansåg att skolmaterialet är mycket bra men att de också väljer att komplettera med andra artiklar eller texter för att ge eleverna en bredare kunskap om religionsämnet. Andra lärare var mera kritiska till läroböckerna, enligt deras mening gav böckerna inte "rätt" bild av islam utan blandade religionen med inhemska kulturella yttringar. Böckerna beskriver islam som en urmodig religion med hemska riter och traditioner så som könsstympning och bortgifte, samt att islam är "*svärdets religion*" då profeten Muhammed hade expanderat islam med hjälp av svärdet. Enligt Sara kan böckernas ålder vara skälet till varför de beskriver islam på ett kontroversiellt sätt. Av denna anledning föredrar Sara och hennes kollegor att också arbeta med andra texter som ger en "verkligare" bild av islam.

Lennart: Jag använder boken som en stomme för hela undervisningen, men jag arbetar väldigt mycket med artiklar och olika nyhetsinslag. Detta för att ge eleverna en verklighets känsla, religion är något levande som finns omkring oss, inte något som hände för 1000 år sedan eller i vissa delar världen.

Sara: Bokens innehåll är väldigt viktigt eftersom vi som lärare förlitar oss på att innehållet ska ge eleverna rätt kunskap. Det kan hända att man har för gamla böcker som ger en annorlunda bild av ämnet än den vi vill förmedla till eleverna.

Frågan om något är tabubelagt inom religionsämnet behövde de lite tid att tänka innan de svarade, men sedan gav samtliga relativt liknande svar. Inget var tabubelagt, det är viktigt att eleverna får diskutera om allt. Om man undviker att diskutera och förklara vissa frågor kan eleverna bilda en förhastad uppfattning, och detta kan i sin tur leda till fördomar och utanförskap. Alla lärare var eniga om att de har ett stort ansvar när det gäller elevernas sociala och kulturella utveckling eftersom det fanns elever med rasistiska tankar. Men trots lärarnas och skolans ansträngningar för att undervisa eleverna om allas lika värde, ansåg flera lärare att budskapet inte når ut till alla elever. Enligt Niklas kommer dessa fördomsfulla tankar hemifrån och därför är det svårt att ändra på elevernas deras uppfattning. Det kan många gånger kännas meningslöst att till exempel ha temadagar som "internationella dagar" eller "vänskapens dag" som är ämnade att främja allas lika värde, när man inte når ut till de elever som är mest fördomsfulla.

Anna: Inget speciellt man talar om allt, vi diskuterar om exempelvis extremister och fundamentalister och förklarar att dessa två grupper finns inom alla religionerna. Detta gör jag endast med de klasser som jag anser är mogna nog att kunna förstå det vi diskuterar. Det är ingen vits att prata om sådant med exempelvis elever från mellanstadiet.

Martin: Det är viktigt att när man diskuterar om extremister, hedersmord eller al-Qaida, att förklara att dessa människor inte ska associeras med islam då islam inte predikar något av detta. Man måste lära eleverna skilja på islam och islam. Islam hör inte ihop med exempelvis hedersmord då det är en kulturell yttring.

4.2 Läraren

Samtliga lärare ansåg att det är ytterst viktigt att alltid vara objektiv när man talar om religion, trots det ansåg de flesta att det inte är så lätt. Anna påpekar dock att det är viktigt som lärare att redan från dag ett försöka ge eleven adekvata värderingar. Ingen av lärarna ansåg sig själva vara särskilt religiösa eller kristna men de är medvetna om att deras värderingar är präglade av ett kristet samhälle och är därför på något sätt vinklat. Sara som både är religions- och engelsklärare ansåg att det svåraste med att vara religionslärare var att man alltid var tvungen att tänka på vad man sa för att inte påverka eleverna negativt. Eftersom religionsämnet inte bara handlar om religion utan etik, moral och värdegrund är det viktigt att alltid reflektera didaktiskt innan man går in i ett klassrum. Religionsämnet och dess innehåll är sådant som ska behandlas med mycket försiktighet och respekt då det handlar om hur man ska bete sig mot andra, menade Sara.

Sara: Det är nog det svåraste med att vara religionslärare, man försöker inte låta ens egna åsikter komma fram alldeles för mycket. Det är som att gå balansgång. Man vill inte påverka eleverna negativt.

- På vilket sätt, negativt?

Sara: Om man skulle råka säga att någon religion eller trosuppfattning är lite konstig för att de sysslar med riter som är främmande till en själv. Man måste alltid tänka på vad man ska säga innan man säger något, att alltid ha en didaktisk reflektion innan man går in i ett klassrum.

På frågan om religionsämnet är ett kontroversiellt ämne fick jag blandade svar från lärarna, vissa lärare tyckte inte att ämnet kunde anses som kontroversiellt då de inte hade varit med om något specifikt i samband med religionsämnet. Andra lärare som Anna och Niklas har vid ett par tillfällen haft diskussioner med elever gällande religionsämnet islam. Det har både handlat om elever med negativ syn gentemot islam och elever med militanta åsikter om islam. Det är svårt att föra en diskussion med elever med extrema åsikter kring islam eftersom de ofta är väldigt bestämda. Niklas som arbetar på en annan skola har vid flera tillfällen haft diskussioner med elever med främlingsfientliga åsikter. Han menar att varje gång de ska ha islam på religionslektionen är det många elever som protesterar och vägrar ta del av lektionen. Dessa elever har väldigt starka åsikter gentemot invandrare och mest mot muslimer, menar Niklas. Eleverna ansåg att islam och muslimer står för allt dåligt och att de flesta kriminella och våldtäktsmän ofta är muslimer eller andra invandrare. Elevernas åsikter är öppna då de vid flera tillfällen vägrat arbeta med någon elev med utländskt ursprung.

Niklas: Jag har elever med extremt rasistiska tankar om islam. De har vid flera tillfällen yttrat sig väldigt illa om muslimer och om invandrare generellt. De tror att de flesta kriminella är muslimer eller invandrare. Jag har försökt prata med dessa elever vid flera tillfällen med man kommer ingen vart. Det har till och med gått så långt att de vägrar arbeta eller sitta med någon elev som inte är svensk, och ser näst intill muslimerna som sina motståndare.

4.3 Skolan

Skolan har en avgörande roll i elevernas framtida relationer med andra människor, därför är det viktigt att ge de en bra grund med goda värderingar för att de ska bli goda medborgare. Därför är det viktigt att skolan arbetar förebyggande mot rasism och annan diskriminering. När jag ställde frågan om hur skolorna arbetar för att förebygga den negativa synen som finns om islam gav alla informanter liknande svar. Eftersom allt handlar om okunskap försöker skolorna ge eleverna en bred kunskap om diverse kulturer och religioner för att främja acceptans och tolerans. Dock menar informanterna att trots skolans stora satsningar för kan man fortfarande misslyckas eftersom elevernas fördomar ofta kommer från hemmet. När skolans har temadagar eller bjuder in en föreläsare mot rasism berör man sällan de eleverna med rasistiska tankar eftersom de redan har en bestämd uppfattning. Generellt

menar informanterna att skolan ofta arbetar motströms och att de eleverna med rasistiska åsikter är svåra att få på andra tankar.

Niklas: jag tror inte vi lyckas åstadkomma något när vi har dessa temadagar mot rasism eller när det kommer någon person som ska föreläsa om religion eller dylikt. Eleverna har väldigt bestämda åsikter. Jag tror att de får dessa åsikter från deras föräldrar därför är det svårt att eleverna ändra på sina uppfattningar.

Anna: En del muslimska elever blir kallade glåpord så som "terrorist" och "Bin Laden"

Sara: Hemskt nog har man ju hört elever ge andra elever öknamn, som till exempel "Usama", "muslimen" och "Svennen".

Det är enligt pedagogerna svårt att få bort detta invanda "vi" och "dom" tänkandet. Men det visade sig också finnas en skillnad i hur bilden av islam såg ut beroende på vilken skola informanterna arbetade. De pedagoger som arbetade på mångkulturella skolor såg inte samma problem, då det flertal muslimska elever på skolan bidrog till att ge en annan bild än den mer negativa som förmedlas av media.

Maria: De muslimska eleverna har inget problem att bli accepterade av de andra eleverna i skolan, vilket gör att de får en chans att vara sig själva då det finns många elever med liknande ursprung, språk och religion.

På frågan om skolan använder sig av andra källor som komplement för religionsundervisningen exempelvis Koranen eller andra texter som ger islam en annan bild förutom den som skolböckerna ger, fick jag liknande svar från alla informanter. Skolorna utgår först och främst från det material som finns på skolorna, ibland kan även utdrag från bibeln eller koranen förekomma. Det sker inte ofta, endast när man ska visa eleverna hur nära religionerna står varandra. Men när man talar om islam är det mestadels skolböckerna som man utgår ifrån. Det finns även små texter eller utdrag från böcker som eleverna kan arbeta med men allt kommer från skolan. Lärarna menar att de väljer sällan att arbeta med information utifrån eftersom skolböckerna ger en god övergripande bild av alla religioner. Martin menade att han ibland tar hjälp av elever som är muslimer. Han menar att elever med andra religioner ska ses som en resurs eftersom religionen är levande hos dem.

Martin: Jag tar ibland hjälp av muslimska elever eftersom de är så duktiga på att förklara vad islam är och hur det följs. Genom att lyssna på dessa elever lär jag mig också nya saker om islam och andra inhemska seder.

4.4 Föräldrarna

Frågan om lärarna möt reaktioner från föräldrar gällande undervisningen inom religionsämnet var svaren blandade. Alla lärare hade någon gång stött på reaktioner från föräldrar, vissa var allvarligare än andra men de löstes ofta med ett samtal. Det har dock skett incidenter där läraren har fått ta mycket kritik. Ett exempel är Sara som fick ta emot flera samtal från föräldrar som ansåg att deras barn inte behövde ta på sig ”anständiga” kläder i samband med ett besök till en moské. Ämnet väckte många känslor hos de berörda elever och föräldrar som inte delade samma åsikter om att bära ”anständiga” kläder. Efter många möten och samtal med både elever och föräldrar förstod de varför det var så viktigt att de bar kläder som exempelvis skulle täcka magen eller knän.

Sara: Studiebesök till moskén som jag har gjort i snart fem år med alla elever i årskurs nio blev kaotiskt när jag bad eleverna om att bära anständiga kläder. Trots jag förklarade för eleverna varför vi var tvungna att bära dessa kläder fick jag samtal från olika föräldrar som ansåg att deras barn fick ta på sig vad de ville.

En annan lärare som har mött reaktioner från föräldrar är Anna, detta skedde för många år sedan när hon endast hade arbetat som lärare några år. Hon fick ett samtal från en muslimsk förälder som menade att bilden som porträtterades av skolböckerna inte alls stämde in med verkligheten. Föräldern var mycket upprörd över att boken inte innehöll de vitala punkter om islam och dess riter eller högtider inte heller om vad islam egentligen förespråkar. Som lärare kände Anna sig skyldig till de anklagelser som föräldern påtalade men samtidigt är det svårt att ge alla muslimers bild om islam i en bok, menade hon. Boken gav en generell bild av islam med mycket kort fakta om olika punkter och det kan ha upprört föräldern eftersom man inte kan komprimera en hel religion till några sidor. Detta gjorde att föräldern valde en annorlunda religionsundervisning åt sin son vilket innebar att han inte behövde delta på de vanliga religionstimmarna.

Anna: Trots att denna händelse skedde för många år sedan minns jag det väl. Det var första gången jag hade haft en diskussion med någon förälder om religionsundervisningen. Föräldern verkade väldigt engagerad i sin sons religionsundervisning och ville inte att han skulle delta på mina lektioner då den inte gav en riktig bild av islam enligt honom.

Skolmaten har också varit ett problem som många muslimska föräldrar undrat över. Nyanlända elevers föräldrar har i början av varit tveksamma om det verkligen serveras grisfri kost på skolorna. Enligt Anna har det hänt att föräldrarna skickat eleverna med egen gjord mat hemifrån eller att de kommit till skolan för att inspektera maten. Ett annat ämne som har skapat oro hos föräldrarna är sexualkunskap. Många har motsatt sig att deras barn ska delta i sexualundervisningen, reaktioner har kommit från muslimska föräldrar men också av andra invandrargrupper som har starka kristna kopplingar. Vissa föräldrar är enligt Lennart oroliga att barnens skolgång ska innebära att de tvingas delta i saker som går emot deras religion, och att samtala med föräldrar är inte alltid lätt, utländska föräldrar har ofta språksvårigheter vilket försvårar kommunikationen mellan dem och läraren.

4.5 Eleven

När jag frågar om eleverna hade goda kunskaper om islam ansåg alla informanter att eleverna är väl informerade om ämnet dock har de inte alltid "rätt" kunskap. Eleverna vet mycket på grund av att ämnet diskuteras mycket i media men också för att islam har kommit att bli en del av elevernas vardag eftersom det finns elever som är muslimer i nästan varje klass. Icke muslimska elever är ofta väldigt intresserade av hur muslimer är, trots att vissa har förutfattade meningar eller fientliga åsikter finns det en nyfikenhet för det man inte vet så mycket om. Elevernas nyfikenhet är en god egenskap menar Anna, eftersom det kan bidra till att elevers fördomar raderas bort när de träffar elever med andra religioner eller etniciteter. Anna har under sin tid som lärare bevittnat hur elever som har haft fördomar mot muslimer ändrat sin åsikt efter att en tid tillsammans. Läraren spelar en viktig roll eftersom denne måste ge eleverna de rätta verktygen för att båda parterna ska lära känna varandra på ett naturligt sätt. På så vis bryts den dåliga bilden av muslimer ned menar Anna.

Anna: Jag tycker att det är bra att elever söker kunskap om det de inte vet exempelvis islam, men det finns så mycket information i internet och ofta associeras islam med negativa saker. Därför är vårt arbete väldigt viktigt eftersom vi måste ge eleverna rätt information.

På frågan om huruvida muslimska elever känner sig för islam var svaren mycket blandade. Några informanter menade att det finns en viss stolthet bland muslimska elever. De visar öppet att de är muslimer och att de tycker om att vara muslimer. Detta kan ses i deras kläder, språk och attityder. Enligt Lennart är islam något levande hos de muslimska eleverna eftersom de lever ut hela sin religiositet i varje handling de gör. Många elever stoltserar med att vara muslimer och de berättar gärna vad det innebär att vara muslim och skäms inte för att avstå för sådant som inte är tillåtet av islam.

Lennart: Mina elever är inte rädda för att leva ut sin religiositet, de tycker om att få berätta om vad islam står för. De är heller inte rädda att säga ifrån när något är "haram", alltså inte tillåtas av islam. Religion är inget problem på vår skola, det berikar endast skolans atmosfär.

Det finns även de elever som inte är så öppna med sin religion. Enligt Martin som arbetar i en skola med få muslimska elever handlar det inte om att de skäms snarare att eleverna inte vill sticka ut därför väljer de att anpassa sig till de övriga elevernas standard. Rädslan för att få obehagliga kommentarer kan också vara en anledning, tror Martin. Den första ändringen sker vanligtvis i klädseln men också språket, menar Martin. Elever från samma land väljer till exempel att tala svenska istället för deras hemspråk, de lär sig en god svenska och väljer att inte bryta när de talar. Martin anser att det finns en skillnad hos muslimska och invandrarelever i generellt som går i segregerade skolor. De blir "försvenskade", de anammar snabbare den svenska kulturen än elever som går i en mångkulturell skola.

Martin: Jag har arbetat på två olika skolor och sett att det finns stora skillnader i mellan skolor med många utländska elever och skolor där majoriteten är svenska. Utländska elever integreras mer när det inte finns många andra utländska elever.

5. Analys och slutsatser

I detta kapitel kommer jag att binda ihop mitt intervjumaterial med de teorier och den tidigare forskningen, och utifrån detta diskutera de slutsatserna jag kan dra från mina frågeställningar. För att på ett bra sätt göra detta kommer jag att besvara mina frågeställningar var för sig utifrån mitt analysmaterial.

Vilken syn på islam uppfattar de intervjuade pedagogerna att eleverna har i de respektive skolorna?

Bilden på islam skiljer sig beroende på vilka skola lärarna arbetar på, lärarna som arbetar i en mångkulturell skola anser att islam inte är ett problem. De problem som skolan har haft är inte relaterat till islam. Bilden som ungdomarna har av islam är mycket god anser informanterna. Enligt Maria beror elevernas goda associationer till islam på att det finns många muslimska elever på skolan, och att de har visat en annan bild av islam än den som ges i media. Och att detta har bidragit till att de muslimska eleverna inte fått några problem att bli accepterad av de andra eleverna på skolan. Då eleverna har en chans att träffa elever från samma land, med samma språk och religion, har detta enligt Maria inneburit att de känner samhörighet och på så vis får en chans att vara sig själva. Enligt Otterbeck (2000) är det viktigt att invandrargrupper får fortsätta utöva sin religion och sitt språk, genom detta skapar individen en känsla för samhörighet och trygghet.

Andra lärare som arbetar i mera segregerade skolor anser att islam är ett ämne som ofta skapar dispyter och diskussioner på lektionerna. Enligt Anna finns det många elever på hennes skola som har mycket starka åsikter om islam och muslimer och om invandrare i generellt. Trots att skolan har en nolltoleranspolicy mot diskriminering utsätts allt för många muslimska elever av rasistiska kommentarer. Tyvärr blir även elever som inte är muslimer drabbade av samma diskriminering av den anledning att de ser ut att komma från ett land där befolkningen är muslimer. Vissa informanter berättar hur elever blir kallade alla slags möjliga glåpord allt från "terrorist" till "Usama". Detta är ett problem som Samuelsson (1999) behandlar, han påstår att många gånger antar man att människor från vissa delar av

världen är muslimer men så är inte fallet. Enligt Samuelsson (1999) finns det exempelvis turkar och iranier som inte är muslimer utan kristna eller har andra religiösa övertygelser. Även Hägg diskuterar detta i en artikel, han menar att det finns många människor från islamdominerande länder som har rymt på grund av att de har haft en annan religion eller för att inte varit praktiserande muslimer. Även personer som är agnostiker eller ateister har valt att fly från muslimska länder.

Enligt Niklas har många elever svårt att samarbeta med de muslimska eleverna, trots att skolan har vid många tillfällen arbetat flitigt för integration verkar det finnas en viss misstänksamhet gentemot muslimer. Det finns en underliggande uppfattning bland eleverna om att muslimer är deras motståndare menar informanten. Denna tanke delar Härenstam (1993) som påstår att de olika konflikter som västvärlden haft med islam har påverkat vårt sätt att se på islam. Av denna anledning kan det vara svårt för eleverna att skapa ett förhållande till muslimer då av historiska anledningar inte är naturligt, menar Härenstam (1993). Niklas menar även att associationerna som eleverna har till islam ofta är negativa och ”felaktiga”. Han berättar att eleverna ser muslimer som onda och de förknippar kriminalitet och våldtäktsmän med islam. Denna aggressivitet som uppstår när eleverna talar om islam är något som finns i vårt undermedvetna, menar Härenstam (1993). De historiska händelser och konflikter som västvärlden haft med islam har skapat en bild som har satt sina spår i vårt undermedvetna men också i vårt språk, anser Härenstam (1993). Detta kan vara en förklaring till ungdomarnas fördomsfulla syn på islam och muslimer.

Den fientliga synen som existerar i de segregerade skolorna mot muslimer påverkar även deras identitet. Ett exempel är att de väljer att tona ner sin religiositet för att på så vis försöka anpassa sig till de övriga eleverna. Enligt Martin är denna ”försvenskning” inte nödvändigtvis något dåligt eftersom de muslimska eleverna lär sig bättre svenska och anammar snabbare den svenska kulturen. Enligt Otterbeck (1994) är detta fenomen inte alls ovanligt bland muslimska elever. Han menar att muslimska elever ofta lever två skilda världar, detta för att bättre passa in i olika miljöer, till exempel skolan och hemmet. Eftersom de olika världarna kräver olika saker av individen kan det dock komma att skapa en splittring i elevens identitet.

Vilken roll bedömer pedagogerna att de själva har i skapandet och bevarandet av denna bild?

Samtliga informanter anser att de har en viktig roll i hur eleverna ser på olika religioner. Den första kontakten med andra religioner sker ofta i skolan eftersom det finns elever från olika delar av världen med diverse religioner och trosuppfattningar. För att alla elever ska respektera varandras olikheter är det som Anna nämner viktigt att lärarna från dag ett försöker ge eleven ”goda” värderingar. Enligt Lpo94 ligger det i skolans uppgift att undervisa och uppfostra eleverna till att bli goda medborgare med goda värderingar. Denna tanke verkar delas av samtliga informanter som är medvetna om att deras arbete är avgörande för elevens framtida sociala interaktion med andra människor. Som Härenstam (1993) nämner så är det av denna anledning viktigt att läraren alltid försöker hålla en neutral ställning när man diskuterar om andra religioner eller trosuppfattningar. I enighet med detta menar även pedagogerna att ens egna värderingar inte bör genomsyra utbildningen detta för att ge eleverna en objektiv bild av ämnet och inte ens egen. Därför är det viktigt att alltid tänka på hur man uttrycker sig när man är i ett klassrum då ens egna fördomar kan komma lysa igenom och påverka undervisningen.

Samtidigt är det viktigt att man diskuterar tabubelagda teman inom religionsämnet, för om man inte gör det är det som informanterna nämner lätt hänt att eleven istället bildar en helt ”felaktig” uppfattning. Det är som Hägg (2011) skriver vanligt att man drar alla muslimer över en kam, och inte ser att de är olika människor med olika bakgrunder. Vi generaliserar gärna i Sverige, att sätta människor i fack och ha ett ”vi” och ”de” tänkande är något som bygger på okunskap och måste motarbetas. Vissa av pedagogerna menar att detta sätt att se på varandra är mycket vanligt bland eleverna, ”invandraren”, ”svennen” och ”muslimen” är vanliga benämningar på klasskamraterna. Anna berättar att det vid några tillfällen uppstått diskussioner med elever som haft en väldigt negativ syn på islam men också elever som å andra sidan näst intill varit muslimska extremister. Dessa diskussioner är svårbemästrade men väldigt nödvändiga.

Den negativa synen gentemot islam beror på okunskap menade samtliga pedagoger och de

ser det som deras uppgift att ge eleverna ”rätt” information om ämnet. Dock kan detta komma att bli en svår uppgift anser Sara eftersom skolmaterialet inte alltid speglar en verklig bild av islam. Böckerna som användes på hennes arbetsplats var gamla och gav inte adekvat bild av islam, istället matade dem de fördomar som eleverna redan hade. Ett ämne som Falaturi (1990) berör då han menar att islam beskrivs felaktigt i många skolböcker. En av orsakerna kan vara att de är skrivna ur ett västerländskt/kristet perspektiv och därför blir bilden av religionen skev. Även Härenstam (1993) anser att många skolböcker ger en felaktig bild då många beskriver islam som en kvinnoförtryckande religion samt en religion som uppmanar till heligt krig. Men samtidigt känner många av pedagogerna att skolböckerna gav dem trygghet på så vis att man begränsade misstag i undervisningen. Att just läroböckernas innehåll väcker upprörda känslor fick till exempel Anna erfarna då hon fick ett samtal från en muslimsk förälder som menade att lärobokens innehåll inte alls stämde med hans verklighetsuppfattning. Otterbeck menar att detta är en vanlig kritik bland föräldrar, och att denna misstänksamhet mot religionsämnet även leder till en skeptisk syn på skolan.

I de skolorna där fördomarna mot islam är ett problem berättar informanterna att de har arbetat mycket för att ge samtliga elever en annan vidare bild av islam, detta då mycket av fördomarna bygger på okunskap. Till exempel har man bjudit in föreläsare och haft temadagar mot rasism och diskriminering. Flertalet informanter anser att elevernas fördomsfulla attityd gentemot islam kommer från hemmet, med andra ord att föräldrarna spelar en viktig roll i deras barns acceptans och tolerans för andra religioner och kulturer. Något som Sara märkte när hon skulle besöka i moskén och möttes av oförstående samtal från föräldrarna angående den ”anständiga” klädseln. Enligt Hedin (2006) är det svårt för ungdomarna att bryta detta mönster av fördomar då de ständigt hör de äldre upprepa sina invanda övertygelser. För att bryta de fördomar som eleverna har mot muslimer krävs det att de också träffar elever med andra religioner eller etniciteter. Som Anna nämner är Läraren här ett viktigt redskap för att båda parter ska kunna träffas på ett naturligt sätt.

Märker pedagogerna några motsättningar mellan islamiska värderingar och skolan?

Att det finns motsättningar mellan islams och skolans värderingar är något de flesta informanter håller med om. Flera pedagoger informerar att det ofta är de muslimska föräldrarna som ifrågasätter den västerländska skolans regler och normer. Förutom det som pedagogerna berättar har det uppstått kritik mot läroböckerna, en kritik som enligt Härenstam (1993) är berättigad. Speciellt sexualkunskapen är ett ämne som väcker starka reaktioner. Att föräldrarna motsätter sig en sådan undervisning är inte ovanligt, menar Otterbeck (2000). Många muslimska föräldrar är skeptiska mot den svenska skolan, då de själva har en föreställning om att skolan är en plats för disciplin och respekt, inte för självständigt kritiskt tänkande och ämnen som behandlar sex och ifrågasätter Gud. Anna berättar om hur dessa konflikter mellan föräldrar och skolan ibland gått så långt att eleven avstått från att delta på religionsundervisningen. Enligt Samuelsson (1999) så var det tidigare inte ovanligt att vissa elever läste andra ämnen istället för att delta i religionsundervisningen, och ibland kan en muslimsk friskola vara lösningen. Gerle (1999) varnar dock för att undervisningen på dessa friskolor inte alltid går efter den svenska modellen, då vissa ämnen utesluts och den patriarkaliska synen följs.

Som Otterbeck (2000) påpekar är det trots allt viktigt att man som lärare för en dialog med föräldrarna för att förklara hur skolan arbetar, för att samtidigt ta del av föräldrarnas förväntningar på undervisningen. Informanterna beskriver dock att det i vissa fall är svårt att för dessa samtal på grund av bristande språkkunskaper, som så klart försvårar kommunikationen. Samtliga informanter berättar dock att religionen islam har bringat dem nya situationer som de inte befunnit sig i tidigare, vissa mer trevliga än andra. Enligt Otterbeck är många lärare nervösa inför deras möte med muslimska föräldrar och elever då det innebär en helt ny situation som de aldrig befunnit sig i tidigare. Eftersom islam förutom att vara en tro, också är en livsstil med normer och regler gör att skolan många gånger har fått mötas halvvägs med de muslimska elevernas föräldrars krav. Enligt Lennart är muslimska föräldrar mycket oroliga över deras barns skolgång eftersom eleven utsätts för saker som går emot deras religion. Det är därför viktigt att som lärare förmedla tillit för att föräldrarna ska lita på att skolan tar hand om deras barn. Enligt Otterbeck är detta vanligt bland muslimska föräldrar, för många tar det tid att lita på det svenska samhället och institutioner

så som skolan då de ofta kommer från ett land där myndigheterna utgjort ett hot.

Intervjuerna visade också att många muslimska föräldrar oroade sig för den skolmat som serveras i skolorna, framförallt nyanlända muslimer misstror att skolan har grisfri mat. Vilket ibland inneburit att föräldrarna kommit till skolan för att inspektera maten. Något som kanske inte är helt fel då ett deltagande i skoldagen enligt samme Otterbeck skulle innebära att mycket av den oron som föräldrarna bär på skulle kunna försvinna. Islam innefattar många regler som uppfattas givna av Gud för att ge människan goda levnadsvanor (Otterbeck), och när skolans värderingar på många sätt går emot hemmets värderingar så måste föräldrarna själva ta ett aktivt ansvar att överföra sina värderingar till barnen (Samuelsson 1999).

Att det råder en viss skillnad i hur öppna muslimska elever är med sin religion. Enligt Lennart visar eleverna med stolthet att de är muslimer, medan Niklas visar upp en helt annan bild där eleverna väljer att inte sticka ut för mycket med sin religion. Denna motsättning mellan två helt skilda förhållningssätt, kan som Niklas nämner ha att göra med att elever i en skola med färre invandrare lättare anammar den svenska kulturen än de i en mångkulturell skola. Samtidigt är det som Hägg påpekar viktigt att inte se muslimer som en homogen grupp, alla är olika. Vissa kan till exempel ha flytt från muslimska länder för att de haft en annan syn på islam eller rent av inte ville praktisera religionen. Det finns helt enkelt olika sätta att se på islam och huruvida religionen ska anpassas till västerlandet, vilket leder till att vissa väljer att rätta sin religiösa tro efter de förhållanden som råder i Sverige. Men som Otterbeck (2000) påpekar så lever många muslimer ett dubbelliv, där de försöker smälta in i dessa båda kulturer.

5.1 Diskussion och reflektion

Syftet med denna uppsats var att undersöka hur synen på islam påverkar skolvärlden, och på så vis lyfta fram den bild på islam som finns i de utvalda skolorna och se lärarens roll i skapandet av denna bild. Ämnet i sig var inte svårt att bestämma då det finns ett renodlat intresse från min sida för dessa frågor. Likaså var det relativt lätt att finna material att basera min undersökning på, då en hel del skrivits om islam och dess möte med västerlandet. Dock fann jag vissa problem att finna litteratur rörande den svenska uppfattningen av islam i

Sverige, många böcker och artiklar rör främst islams sätt att se på den västerländska kulturen. Men efter en tid av granskning anser jag mig funnit relevanta källor att basera min uppsats på.

Att välja en kvalitativ forskningsmetod med intervjuer som datainsamlingsmetod, var ett val jag tog i och med att ämnet fastställdes. Intervjuer kändes ganska snart som rätt väg att få ett svar på mitt syfte med uppsatsen, men vilken typ av intervjumetod krävdes det en del förarbete för att avgöra. Det föll slutligen på den semistrukturerade intervjun, som har lite stadga men ändå tillåter flexibilitet, jag anser att metoden hjälpt mig att finna svar på de forskningsfrågor jag arbetat runt. Det var således rätt val av metod i och med att jag fick mer än tillräckligt med data att bearbeta, men att det var så pass tidskrävande att bearbeta intervjuaterialet var något jag till fullo inte förutsett. Om man bortser från metodens tidskrävande aspekt gav de semistrukturerade intervjuerna, precis som Dalen (2007) nämner, en djupare inblick i pedagogernas personliga upplevelser om bland annat språkutvecklingen. Jag genomförde så kallade personliga intervjuer (Denscombe 2007) vilket innebar att varje person intervjuades för sig. Jag anser så här efteråt att detta var rätt val, för det första blev ingen av informanterna hämmade i sina svar på grund av att någon avbröt, sedan vågade de nog i större grad avslöja sina egentliga åsikter. Men det kan ha funnits fördelar med att intervju flera åt gången, först och främst den tidsmässiga faktorn. Förutom detta skulle jag, i och med de diskussioner som säkerligen skulle ha uppkommit, snabbare kunna bearbeta och sammanställt materialet då jag redan under intervjun sett vilka av pedagogerna som följer samma tankemönster. Men det är såklart svårt att veta när man inte har någon större erfarenhet av intervjuer.

Att endast använda mig av anteckningar under intervjun innebar vissa problem då jag utförde intervjuerna ensam, det var svårt att aktivt lyssna och visa intresse samtidigt som man måste skriva ned allt som sägs. Det skulle således varit betydligt underlättande att ha använt sig av ljudupptagning, men min rädsla att skrämman informanterna till att inte våga svara ärligt ledde till att jag valde att anteckna. En idé hade varit att ta hjälp av någon för att genomföra intervjuerna, för att på så vis ha möjligheten att dela upp arbetet. På så vis hade jag inte haft samma problem att aktivt lyssna och ställa frågor, men man lär sig av sina erfarenheter så att säga. Samtliga intervjuer avlöpte likväl utan problem och jag tror mig ha fått öppna och ärliga svar på mina intervjufrågor. Att flera av informanterna delade liknande

åsikter inom ett flertal frågor medan vissa avvek tydligt, väckte mitt intresse. Där åsikterna delade på sig var det bland annat fråga om tidsmässiga perspektiv, nu och då. Vilket torde bero på att informanternas olika ålder. Att vissa informanter delade åsikter inom vissa frågor kan också bero på liknande utbildning, där tankemönster etsat sig fast. Men även de erfarenheter och den bakgrund man har i bagaget formar oss som människor, vilket gör att vissa åsikter skiljer sig från mängden.

Eftersom vi lever i ett mångkulturellt samhälle var jag intresserad att ta reda på vilken syn på islam det fanns på skolorna bland eleverna och hur den i praktiken har påverkat deras miljö. Dessa intervjuer med pedagogerna har givit mig en inblick men också genom litteraturstudierna har det framkommit olika teorier för hur islam har påverkat den svenska skolan i olika sammanhang. Det mitt forskningsresultat har visat är vikten av att som lärare ge eleverna en god grund med goda värderingar för att de ska kunna samarbeta med andra individer i olika situationer. Att skolans roll i elevernas uppfostran är mer än viktig, den är avgörande, eftersom det är i skolans korridorer och klassrum som eleverna för första gången lär sig att interagera med andra elever från diverse kulturer. Vikten av att lärarna är konsekventa med sina budskap om att diskriminering eller rasism inte tolereras på skolan är också av största vikt.

Genom hela detta arbete har det tillkommit nya frågor, ibland kan dessa ha fallit utanför uppsatsens så kallade ”röda tråd”, vilket inneburit att det inte kanske ha passat in i mitt material. Man skulle till exempel utvidga denna studie med att titta närmare på elevernas personliga synpunkter och tankar kring islam och muslimer, och då utföra intervjuer med eleverna istället för pedagogerna. Intressant som vidare forskning skulle också vara att genomföra en jämförande analys kring svenska föräldrars syn när det gäller islam och muslimer.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor:

- Dalen, Monica. (2008) *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups Utbildning.
- Dahlbom, Fredrik. (1927) *Den svenska folkskolans kristendomsundervisning 1842-1919* Stockholm Svenska kyrkans diakonistyr.
- Denscombe, Martyn. (2007) *The Good Research Guide, for small-scale social research projects*. 3 edition. Poland: OZGraf S.A.
- Falaturi, Abdoldjavad. (1990) *Islam in religious education textbooks in Europe*. Islamische Wissenschaftliche Akademic Köln-Germany.
- Gadamer, Hans Georg. (1984) *Truth and method*. New York: Crossroad
- Gerle, Elisabeth. (1999) *Mångkulturalism för vem? : debatten om muslimska och kristna friskolor blottlägger värdekonflikter i det svenska samhället ; [om Sverige i förändring]*. Nora : Nya Doxa, (1999) Landskrona : Parajett.
- Hartman, Sven (1995) *Lärares kunskap Skapande och vetande*, Linköpings Universitet.
- Hartman, Sven. (2000) *Hur religionsämnet formade*. I Almén, Edgar, Ros Mari Hartman red, *Livstolkning och värdegrund*, Linköpings universitet.
- Hedin, Christer. (2006) *Islam och Västerlandet*. Dialogos förlag.
- Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn. (1997) *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Härenstam, Kjell. (1993) *Skolboks-islam : analys av bilden av islam i läroböcker i religionskunskap*. Göteborg: Vasastadens boktryckeri.
- Kungliga Skolöverstyrelsen (1964) *Läroplan för grundskolan*. Gummessons boktryckeri AB, Falköping.
- Otterbeck, Jonas. (1994) *Muslimar i svensk skola*. Gleerups.
- Otterbeck, Jonas. (2000) *Islam, muslimer och den svenska skolan*. Studentlitteratur AB.
- Patel, R & Davidson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Richardson, Gunnar. (1994) *Svensk utbildningshistoria skola och samhälle förr nu*. Lund Studentlitteratur.
- Samuelsson, Jan. (1999) *Islam i Sverige*. Natur och kultur, Stockholm.
- Samuelsson, Jan. (1999) *Muslimers möte med sjukvård och skola*. Lund : Studentlitteratur.

Selander, Sven-Åke. (1993) *Undervisa i religionskunskap*. Studentlitteratur, Lund.

Stenberg, Leif. (1999) *Muslim i Sverige*. Fälth & Hässler Smedjebacken.

Stukát, Staffan. (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Trost, Jan. (2005) *Kvalitativa intervjuer*. 3.uppl. Lund: Studentlitteratur.

Artiklar:

Hägg, Ingemund. (2011) *Muslimerna ingen homogen grupp*, Uppsala Nya Tidning

Lernberg, Lars-Olov (2005) *Från undervisning i kristendom till livskunskap*, Vägval i skolans historia.

Thors Hugosson, Christina. (2004) *Från tro till livstolkning*, Pedagogiska magasinet, nr 4

Övriga källor:

Vetenskapsrådet (2010) <http://codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Utbildningsdepartementet (2010) *Lpo94*. Utbildningsdepartementet

<http://www.expressen.se/nyheter/1.2079760/hoppar-av-sd-jamfor-dem-med-nazister>

Bilaga 1

Intervjuguide

Områden:

Undervisning

Lärare

Skola

Föräldrar

Elev

Undervisning

Hur öppen för förändringar är religionsundervisningen?

Hur många timmar ägnar ni åt kristendom, islam, hinduism, judendom osv?

Sker undervisningen i religion/Islam utifrån skolmaterial eller aktuell information?

Finns det sådant som är tabubelagt, vad?

Vilka undervisningsformer använder ni, kvantifierat på lärarledd undervisning, gruppstudier, individuella studier, diskussioner?

Hur studerar ni källor som Koranen, Bibeln?

Lärare

Hur håller man sig objektiv som lärare?

Läser ni utdrag, läser eleverna fritt, läser de inte alls, berättar ni, utgår ni från läroboken eller annat material.

Anser du att religionsämnet/Islam är en/ett kontroversiellt ämne?

Skapar ämnet mycket dispyter bland eleverna, på vilket sätt?

Vilka värdegrundsfrågor ställer lärarna eller eleverna upp för diskussion och analys, inom i detta fall islam?

Har det aktiva nyhetsflödet kring islam och den växande islamofobin problematiserat undervisningen? Hur?

Finns det en skillnad i hur man undervisar i islam idag kontra 5-10 år sen?

Vad har förändrats? (Har synen på islam förändrats?)

Skola

Vilken bild av islam undervisas på skolan? Västerländsk ur boken, eller en mer neutral bild med kompletterande material från exempelvis islamistiska böcker?

Hur arbetar skolan förebyggande mot en eventuell negativ syn på islam?

Föräldrarna

Har du som lärare mött reaktioner från föräldrar när det gäller undervisning inom religionsämnet?

Har du mött föräldrar om inte vill att deras barn ska delta i religionsundervisningen?

Elev

Har du som lärare mött reaktioner från elever när det gäller undervisning inom religionsämnet/Islam/kristendom/judendom?

Hur uppfattar du att elever känner för islam, hur är deras relation till religionen?

Finns det några förutfattade gentemot islam bland eleverna? Vilka?

Hur är muslimska elever känslor till islam (öppen: stoltserar?, sluten: undviker, skäms?)

Hur mycket kunskap har elever angående islam?

Försöker man ge elever en annan bild av islam än den som finns i median? På vilket sätt?

Bilaga 2

Hej!

Jag heter Jesus Sanchez och studerar på högskolan XXX. Det är nu dags för mig att göra mitt examensarbete som handlar om elevers syn på islam i olika skolor i Gävle kommun. Syftet är att undersöka närmare vilken uppfattning elever har om islam och muslimer och hur det har påverkat skolan miljö, samt se vilken roll pedagogen har i elevernas skapande om gällande religionsämnet islam.

Jag skulle nu gärna intervjua dig angående detta ämne. Ditt deltagande är givetvis frivilligt, och du har rätt att avbryta intervjun när du vill. Uppgifterna om personerna jag kommer att intervjua behandlas med största möjliga konfidentialitet. Jag kommer att använda mig av fingerade namn i analysen, och materialet kommer endast att användas i denna uppsats. Hör gärna av dig via mail eller på telefonnummer: XXX

Hoppas på ditt deltagande!

Med vänliga hälsningar // Jesus Sanchez